

Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Ιστορία (55AY2)

Διδάσκων: A. Farrington (email: eduserv@otenet.gr)

Ενότητα 6: Ιστορική Αφήγηση Β' (404 – 338 π.Χ.)

1. 404 – 371 π.Χ. : Η κυραρχία της Σπάρτης

Η Σπαρτιατική διοίκηση της πρώην αθηναϊκής θαλασσοκρατίας

Η πιο σημαντική πολιτική και στρατιωτική προσωπικότητα κατά την τελική φάση του Πελοποννησιακού Πολέμου υπήρξε ο Λύσανδρος. Πρός το τέλος του πολέμου, το κύρος του είχε αποκτήσει τέτοιες διαστάσεις έτσι, ώστε ο ίδιος συνιστούσε το αντικείμενο προσωπολατρίας στη Σάμο με την θέσπιση των *Λυσανδρείων*, αποτελώντας κατά αυτό τον τρόπο την πρώτη περίπτωση για τα ελληνικά δεδομένα ενός ακόμη εν ζωή θνητού που δέχεται θεϊκές τιμές. Παρόλο που δεν ήταν βασιλιάς, ήταν ο Λύσανδρος ο ίδιος που επέβαλε στις συμμαχίδες πόλεις της πρώην αθηναϊκής θαλασσοκρατίας το διοικητικό σύστημα κύρια στοιχεία του οποίου υπήρξαν οι *αρμοσται* και οι *δεκαρχίαι*.

Μολονότι η Σπάρτη ήταν η νικήτρια δύναμη του πολέμου, αντιμετώπιζε οξύτατα προβλήματα, εκ των οποίων τα πιο βαριά ήταν η έλλειψη διοικητικής εμπειρίας, οι κοινωνικές αλλαγές που επέφερε η αιφνιδιαστική εισροή πλούτου που προέκυψε από τη ήττα των Αθηναίων, αλλά και το πρόβλημα της *ολιγανθρωπίας*, δηλαδή, της έλλειψης ανθρωπινού και κυρίως στρατιωτικού δυναμικού. Κύριο αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων συνιστούσε τη αύξηση της κοινωνικής διαφθοράς και των ήδη υπάρχουσων μεγάλων οικονομικών ανισοτήτων. Επίσης, το διοικητικό σύστημα που επιβλήθηκε από το Λύσανδρο δεν υπήρξε καθόλου δημοφιλές. Τέλος, η κατάργηση του ελέγχου της θάλασσας που ασκούσαν από το αθηναϊκό στόλο είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο της πειρατείας.

οι «30 Τύραννοι» και η αποκατάσταση της δημοκρατίας

Στην Αθήνα, η νίκη των Σπαρτιατών οδήγησε στην εξορία ή στην δολοφονία των πολιτικών εχθρών των κατακτητών και την επιβολή του καθεστώτος των λεγόμενων **τριάντα τυράννων**, που διάρκεσε, με αλλαγές, από το 404 μέχρι το Σεπτέμβριο του 403 π.Χ. και την τότε αποκατάσταση της δημοκρατίας.

Οι σχέσεις των Σπαρτιατών και άλλων με τους Πέρσες

Κατά το δεύτερο μισό του Πελοποννησιακού πολέμου, οι Σπαρτιάτες δέχονταν οικονομική υποστήριξη για την κάλυψη των δαπανών του στόλου τους από τον Πέρση σατράπη ('κυβερνήτη') τον Τισσαφέρνη, με αντάλλαγμα τον έλεγχο της Ιωνίας από τον Πέρση. Ταυτόχρονα η περσική αυτοκρατορία αντιμετώπιζε οξύτατες δυναστικές έριδες, που προκάλεσαν την λεγόμενη 'Ανάβασιν' του Κύρου του Νεώτερου κατά το 410 – 400, ένα επεισόδιο που υπήρξε το αντικείμενο του έργου του Ξενοφώντος που φέρνει το ίδιο τίτλο. Ο Κύρος β' ('ο Νεώτερος') ήταν ο νεότερος αδελφός του Δαρείου Β'. Ο πρώτος κρατούσε την κεντρική και δυτική Ανατολία (δηλαδή, την Λυδία, τη Φρυγία, την Καππαδοκία), αλλά προστίθετο να σφετερισθεί το θρόνο της αυτοκρατορίας, η οποία, όπως έχει προαναφερθεί, ήταν σε κατάσταση αποσύνθεσης, εξ αιτίας των διενέξεων μεταξύ των σατραπών. Πιο συγκεκριμένα ο Κύρος συγκρούσαν

με τον Τισσαφέρνη, με την κρυφή υποστήριξη των Σπαρτιατών. Ο πρώτος επομένως εκστρατεύει ως ηγέτης μιας στρατιάς (‘των 10.000’) ελλήνων μισθοφόρων, που διασχίζει τα εδάφη της Περσικής αυτοκρατορίας χωρίς αντίσταση και καταλήγει στην καρδιά της, όπου ο Κύρος σκοτώνεται στην μάχη των Κουνάξων (401 π.Χ.). Στη συνέχεια ο Ξενοφών, όπως διηγείται στην ‘Ανάβασιν’, αναλαμβάνει την ηγεσία του στρατού και τελικά τον φέρνει ασφαλή περνώντας από τα υψώματα της Ανατολίας μέχρι φτάσουν την παραλία του Πόντου.

Την πιο σημαντική πολιτική επίπτωση της ήττας και αποτυχίας του Κύρου έγκειται στο συνεχιζόμενο κενό εξουσίας στο Αιγαίο. Έτσι ο Τισσαφέρνης επιστρέφει στην Ιωνία με σκοπό την υποταγή της Ιωνίας. Ως αντίδραση οι πόλεις της Ιωνίας ζητούν βοήθεια από τους Σπαρτιάτες, με αποτέλεσμα το 400 π.Χ. οι Σπαρτιάτες να στείλουν τον Θιβρωνα και στη συνέχεια το Δερκυλλίδα, ο οποίος διεξάγει επιχειρήσεις στην Τρώαδα και στην Καρία. Το 395 π.Χ. τον Δερκυλλίδα διαδέχεται ο Αγησίλαος, ένας από τους δύο βασιλείς της Σπάρτης. Κατά τον πόλεμο οι Σπαρτιάτες συνεπλέκονταν με τον Τισσαφέρνη, αλλά και με το Φαρνάβαζο, άλλο ένα σατράπη. Οι επιχειρήσεις να διεξάγονται σε όλη την δυτική Μικρά Ασία μέχρι να γίνει η δολοφονία του Τισσαφέρνη το 394 π.Χ., πράγμα που έθεσε τέλος στον πόλεμο και επέφερε την επιστροφή των Σπαρτιατών στην Ελλάδα.

Η αντίδραση κατά των Σπαρτιών στην Ελλάδα και η Ειρήνη του Βασιλέως (386 π.Χ.)

Εν τω μεταξύ, η συμπεριφορά των Σπαρτιατών προκαλεί αντιδράσεις εκ μέρους των άλλων Ελλήνων, οι οποίες υποδαυλίζονται κρυφά από τους Πέρσες. Οι πράξεις κατά των Σπαρτιατών εκτυλίσσονται κυρίως στην κεντρική Ελλάδα, αλλά και στην Πελοπόννησο, με επίκεντρο την Κόρινθο, αλλά και το Άργος. Οι Σπαρτιάτες αντιδράνε από το 394 – 387 π.Χ., με τη διεξαγωγή επιχειρήσεων κατά της Κορίνθου και της Αθήνας.

Το 386 π.Χ. συνάπτεται η λεγόμενη Ειρήνη του Μεγάλου Βασιλέως υπό τη αιγίδα του Πέρση αυτοκράτορα. Σύμφωνα με τις διατάξεις της, οι ελληνίδες πόλεις της Μικράς Ασίας υποτάσσονται πάλι στον αυτοκράτορα, το Άργος αποσυνδέεται από την Κόρινθο και το Κοινό της Βοιωτίας καταργείται. Από την άλλη, Αθήνα δεν χάνει εδάφη, παρόλο που Σπάρτη διορίζεται εγγυήτρια δύναμη της αυτονομίας των πόλεων, πράγμα που σαφώς συνιστά διπλωματική νίκη για τους Σπαρτιάτες.

Τα γεγονότα στη Μακεδονία και στην κεντρική Ελλάδα, 386 – 371 π.Χ.

Κατά την περίοδο 386 – 371 π.Χ., κύρια θέματα και πολιτικά γεγονότα αποτελούν οι εξελίξεις στην Μακεδονία και στην Χαλκιδική, η Β' Συμμαχία της Αθήνας και τα γεγονότα στη Βοιωτία και στην Θεσσαλία ([Εικ. 1. Οι γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας κατά τον 4^{ον} αι. π.Χ.](#), [Εικ. 2. Οι πόλεις της Χαλκιδικής και της δυτικής Θράκης](#)). Ο Αμύντας Β', βασιλιάς της Μακεδονίας (392;), είχε παραχωρήσει στο παρεθλόν εδάφη στην Ομοσπονδία της Χαλκιδικής, που αποτελείται από πόλεις της περιοχής. Στη συνέχεια ο Μακεδόνας απαιτεί την επιστροφή τους, η οποία διεδίκηση απορρίπτεται από την Ομοσπονδία, με αποτέλεσμα ο βασιλιάς να ζητήσει βοήθεια από τους Σπαρτιάτες. Με την παρέμβαση τους, η ομοσπονδία της Χαλκιδικής υφίσταται διάλυση, καθώς και συνάπτονται συμμαχίες από τη Σπάρτη με διάφορες πόλεις της Χαλκιδικής, με αποτέλεσμα την επέκταση ‘των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων’ για την πρώτη φορά έξω από τα παραδοσιακά σύνορα του της Πελοποννήσου.

Η ίδρυση της Συμμαχίας της Αθήνας

Το 377 π.Χ. ιδρύεται η (δεύτερη) Συμμαχία της Αθήνας, η οποία βασίζεται στη Συμμαχία της Δήλου του 5^{ου} αι. π.Χ. ως πρότυπο. Ως γνωστό, αυτό το κοινό ιδρύθηκε το 478 π.Χ. με σκοπό την προώθηση του πολέμου κατά των Περσών, αλλά η πολιτική φύση του μεταβαλλόταν σταδιακά κατά την πορεία του 5^{ου} αι. π.Χ. υπό την ηγεμονία της Αθήνας, με αποτέλεσμα να εξελιχθεί σε αθηναϊκή θαλασσοκρατία. Όπως η πρώτη συμμαχία, η δεύτερη είχε ως μέλη τα νησιά του Αιγαίου, αλλά αυτή τη φορά περιλάμβανε και την Θήβα, σφοδρό εχθρό της Σπάρτης. Σκοπός της Συμμαχίας υπήρξε η ήττα της Σπάρτης και η τήρηση των διατάξεων της Ειρήνης του Βασιλέως.

Γεγονότα στη Βοιωτία και στη Θεσσαλία κατά την δεκαετία του 380 – 370 π.Χ.

Μέχρι το 374 π.Χ., η κυριαρχία της Θήβας είχε εξαπλώθει σε όλη την Βοιωτία. Ταυτόχρονα, στην Θεσσαλία, ο Ιάσων των Φερών κατέβαλλε μεγάλες προσπάθειες να αποκτήσει την ηγεσία της Θεσσαλίας, τον οποίο σκοπό επιτυγχάνει την περίοδο 373 – 371 π.Χ. Δολοφονείται όμως το 370 π.Χ., για λόγους που παραμένουν ασαφείς.

Κατά την δεκαετία του 370 π.Χ., η Συμμαχία της Αθήνας κατορθώνει τη μείωση της δύναμης της Σπάρτης, αλλά ταυτόχρονα η ανατέλλουσα δύναμη της Θήβας προκαλεί την καχυποψία της Αθήνας. Η στάση της οδηγεί τελικά στη σύναψη ειρήνης με τη Σπάρτη, κίνηση που λύνει τα χέρια της Σπάρτης, που τώρα αρχίζει να ασχολείται με σχέδια για την καταστροφή της Θήβας. Στη μάχη των Λευκτρών το 371 π.Χ., όμως, η στρατιωτική δύναμη της Σπάρτης εξουδετερώνεται πλήρως από το στρατό των Θηβαίων υπό τη ηγεσία του Επαμεινώνδα.

Μετά την ήττα των Σπαρτιατών στα Λεύκτρα, ο Θηβαίος στρατηγός αρχίζει να ασκεί μια πολιτική συνεχούς οικονομικής και στρατιωτικής πίεσης κατά της Σπάρτης, η οποία ως συνέπεια της στρατιωτικής αποτυχίας χάνει τα πλούσια εδάφη της Μεσσηνίας, που ήταν κρίσιμης οικονομικής σημασίας για την σπαρτιατική οικονομία. Επίσης, με την απελευθέρωση των Ειλωτών που κατοικούσαν την Μεσσηνία, ιδρύεται το 371 – 370 π.Χ. η Μεσσηνία υπό την αιγίδα των Θηβαίων. Σκοπός του Επαμεινώνδα ήταν η περικύκλωση της Λακωνίας με μια αλυσίδα που αποτελείται από τη νεοιδρυθείσα Μεσσηνία, αλλά και από την Μεγαλόπολη της Αρκαδίας.

2. 371 – 361 π.Χ. : Η ηγεμονία της Θήβας

Οι κύριες δραστηριότητες των Θηβαίων κατά την δεκαετία του 370 – 360 π.Χ. εκτυλίσσονται στην Θεσσαλία και στην Μακεδονία, στην Πελοπόννησο και στο ανατολικό Αιγαίο. Ταυτόχρονα, κατά αυτά τα χρόνια αρχίζει η εμπλοκή της Μακεδονίας στα πολιτικά θέματα της κεντρικής και νότιας Ελλάδας. Στην Θεσσαλία μια παράταξη προσκαλεί τον Αλέξανδρο Β', βασιλιά της Μακεδονίας, πράξη που σπρώχνει τους πολιτικούς αντιπάλους αυτής της ομάδας να καλέσει τους Θηβαίους. Το 368 π.Χ., όμως, η δολοφονία του βασιλιά Β' οδηγεί στην σύναψη ειρήνης των Θηβαίων με τους Θεσσαλούς.

Στην Πελοπόννησο οι Θηβαίοι εξακολουθούν να ασκούν πίεση στους Σπαρτιάτες, κατά ένα τρόπο που προκαλεί αντιδράσεις από άλλες πόλεις, που οδηγούν στην Μάχη της Μαντινείας (362 π.Χ.) μεταξύ, από την μία πλευρά, της Θήβας, της Τεγέας, της Μεγαλόπολης και, από την άλλη, μιας συμμαχίας που

αποτελείται από την Αθήνα, τη Σπάρτη, την Μαντίνεια, την Ήλιδα και την Αχαΐα. Η μάχη καταλήγει σε νίκη για τους Θηβαίους, αλλά ο Επαμεινώνδας βρίσκει το τέλος του.

Ο θάνατος του Θηβαίου ηγέτη βάζει το τέλος στην ηγεμονία της Θήβας, εφόσον, από τη μια, η Συμμαχία της Αθήνας έχει ήδη διαλυθεί, και, από την άλλη, η κατάσταση στην Μακεδονία εξακολουθεί να είναι πολύ ταραγμένη. Επίσης, στην Περσία επικρατεί πολιτικό χάος, με την λεγόμενη 'Επανάσταση των Σατραπών' (367 π.Χ.).

3. 361 – 336 π.Χ.: Η άνοδος της Μακεδονίας και μάχη της Χαιρώνειας

Ο Φίλιππος και τα γεγονότα στη Χαλκιδική και στη Θράκη μέχρι το 348 π.Χ.

Την περίοδο που ενθρονίζεται ο Φίλιππος Β' το 358 π.Χ., το βασίλειο της Μακεδονίας βρίσκεται στα πρόθυρα διάλυσης. Ο μελλοντικός βασιλιάς όχι μόνο θα καταφέρει να ενοποιήσει τα εδάφη του βασιλείου, αλλά προσαρτήσει άλλα, με αποτέλεσμα η άμεση κυριαχία της Μακεδονίας να επεκταθεί από την Ήπειρο μέχρι την κοιλάδα του Έβρου, καθώς και έμμεσα ο βασιλιάς να ασκήσει την επιρροή του σε όλη τη νότια Ελλάδα. Το 357 π.Χ. προστίθενται στα Μακεδονικά εδάφη η Αμφίπολις, αλλά και η Ποτίδαια και η Πύδνα. Αυτή η εξέλιξη προκαλεί πόλεμο με την Αθήνα, της οποίας η σφαίρα επιρροής ανέκαθεν περιλαμβάνει την Χαλκιδική.

Το 356 π.Χ., ο Φίλιππος προσαρτεί τις Κρηνίδες, μια πόλις των Θασίων που αποκτά το όνομα 'Φίλιπποι'. Η απόκτηση της πόλης, μαζί με τα εδάφη της, επιτρέπει στο Φίλιππο πρόσβαση στα χρυσωρυχεία του Παγγαίου, αλλά και του πέριξ. Το 353 π.Χ., η Μεθώνη προστίθεται στο μακεδονικό βασίλειο και, στη Θράκη, και η Μαρώνεια και τα Άβδηρα. Το επόμενο χρόνο, το 352 π.Χ., υποτάσσεται ο Κερσοβλέπτης, βασιλιάς της Θράκης, στο Φίλιππο. Το χρονικό διάστημα 349 – 348 π.Χ. ο δεύτερος στρέφεται πάλι προς τη Χαλκιδική, με τη διεξαγωγή ενός πολέμου κατά της Συμμαχίας της Ολύνθου, που καταλήγει στην καταστροφή της Ολύνθου, αλλά και στην σύναψη ειρήνης μεταξύ της Αθήνας και του Φιλίππου ('της Φιλοκράτειου Ειρήνης') το 346 π.Χ.

Γεγονότα στην κεντρική Ελλάδα

Ως αποτέλεσμα μιας διένεξης μεταξύ της Θήβας και της Φωκίδας, η τελευταία αρχίζει να ελκύει τους εχθρούς της Θήβας, δηλαδή, τους Σπαρτιάτες και τους Αθηναίους. Η Φωκίδα, όμως, αποκλείεται από την Φιλοκράτειο Ειρήνη (που, όπως έχει προαναφερθεί, βάζει τέλος στον πόλεμο μεταξύ της Μακεδονίας και της Αθήνας), με αποτέλεσμα την πολιτική απομόνωση της. Δραττόμενοι της ευκαιρίας να συντρίψουν τους εχθρούς τους, οι Θηβαίοι συνεργάζονται με το Φίλιππο, ο οποίος καταστρέφει τις δυνάμεις των Φωκίων το 346 π.Χ. Αυτός ο θρίαμβος του Φιλίππου γίνεται σαφής σε όλους κατά την επόμενη Πυθιάδα στους Δελφούς, που γιορτάζονται πανηγυρικά υπό την προεδρία του Φιλίππου.

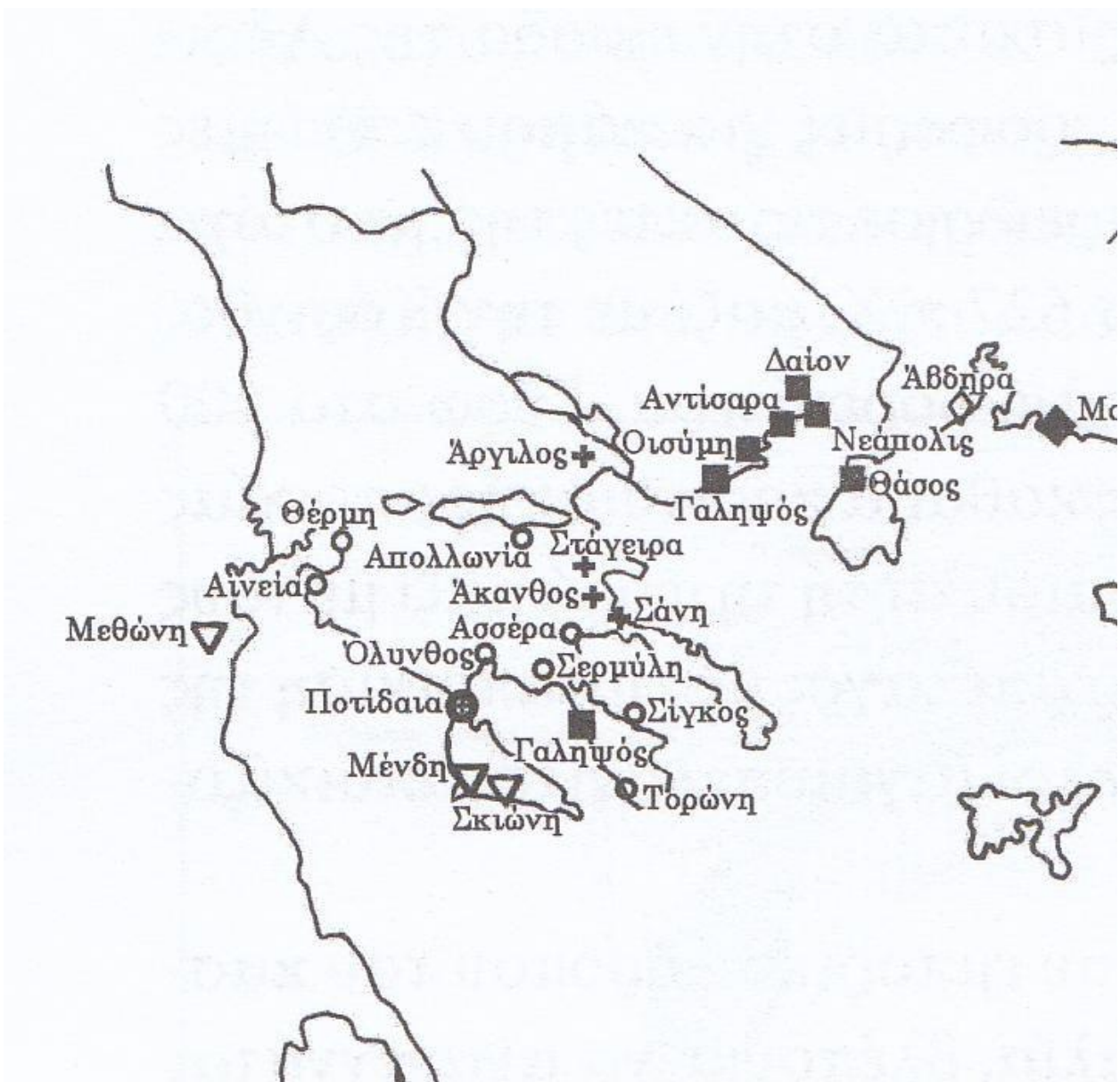
Το άμεσως επόμενο χρονικό διάστημα (343 – 341 π.Χ.) ο Φίλιππος στρέφεται πάλι προς το βορρά. Στην Ήπειρο προκαλεί την εκθρόνιση του βασιλιά, του Νεοπτόλεμου, βάζοντας στη θέση του τον υιό του, τον Αλέξανδρο. Το 342 – 341 κατακτά την υπόλοιπη Θράκη, μέχρι το Δούναβη.

Αυτή η έντονη δραστηριότητα, φυσικά, προκαλεί μια δυνατή αντίδραση από μέρους των πόλεων της κεντρικής και της νότιας Ελλάδας, που λαμβάνει τη μορφή μιας συμμαχίας μεταξύ των Αθηναίων, των Ευβοέων, των Ακαρνανέων, των Κορινθίων, των Κερκυραίων και των Μεγαρέων. Κηρύσσεται πόλεμος το 340 π.Χ. Στη Μάχη της Χαϊρώνειας το 338 π.Χ., οι δυνάμεις των πόλεων της κεντρικής και νότιας Ελλάδας ηττούνται παταγωδώς και οριστικώς από τον Φίλιππο, με τη βοήθεια του γιού του, του Αλεξάνδρου.

Το ίδιο έτος διεξάγεται το συνέδριο της Κορίνθου από το Φίλιππο, με σκοπό τη απόκτηση της υποστήριξης των Ελλήνων για τον νικητή, ο οποίος ασχολείται τώρα με τις προετοιμασίες για την εκστρατεία κατά της Περσίας που σχεδιάζει. Το 336 π.Χ., όμως, δολοφονείται, με αποτέλεσμα ο Αλέξανδρος να ενθρονισθεί και να διορισθεί στρατηγός της εκστρατείας κατά της Περσίας, η οποία αρχίζει το 334 π.Χ.

Εικ. 1. Οι γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας κατά τον 4 αι. π.Χ.

Εικ. 2. Οι πόλεις της Χαλκιδικής και της δυτικής Θράκης